

Zproštění obžaloby v Německu již jen s výhradou

Novela německého trestního řádu, která vstoupila v platnost v závěru loňského roku a která má usnadnit obnovu pravomocně skončeného trestního řízení, se poprvé použije.

Ismet H., který byl v roce 1983 zproštěn obžaloby za vraždu 17leté Frederike von Möhlmannové, je od letošního února na základě stejného obvinění opět ve vyšetřovací vazbě.¹ Obnova řízení byla shledána přípustnou i proto, že stopy spermatu nalezené na spodním prádle zavražděné ženy v roce 2012 byly přiřazeny právě k tomuto onomu muži.

To znamená, že v Německu nově zavedený § 362 č. 5 trestního řádu je poprvé použit již tři měsíce po nabytí účinnosti. Podle tohoto ustanovení je obnova řízení ve věci ukončené pravomocným rozsudkem přípustná v neprospěch obžalovaného, pokud se objeví nové skutečnosti nebo důkazy, které odůvodňují naléhavý předpoklad, že osoba bude odsouzena za vraždu, genocidu, zločiny proti lidskosti nebo válečné zločiny.²

Zavedení a používání tohoto předpisu se však u některých německých politiků a právníků setkává s velkými obavami o ústavnost. Dokonce i spolkový prezident spatřoval při přezkoumávání návrhu zákona, jak je stanoveno v ústavě, možné porušení zákazu dvojího potrestání za stejný čin a požadoval nové projednání v parlamentu.³ Zemský soud ve Verdenu však o protiústavnosti zákona přesvědčen není, a proto neshledal důvod pro předložení věci soudcům Spolkového ústavního soudu.

Odborná diskuse se zmítá mezi zásadou právní jistoty zakotvenou v zásadě „*ne bis in idem*“ (článek 103 III ústavy) a zákazem retroaktivity na jedné straně, a požadavkem materiální

spravedlnosti na straně druhé. Obavy o ústavnost přešel zákonodárce při odůvodňování návrhu zákona argumentem „*neúnosného porušení spravedlnosti*“, k němuž by došlo v případě, že by důkazy dodatečně umožnily jednoznačné prokázání viny pachatele.⁴ Dále budou stručně popsány dopady na základní práva.

Porušení zákazu dvojího potrestání?

Článek 103 III ústavy stanoví, že nikdo nesmí být za stejný trestný čin potrestán dvakrát. Tento předpis navíc zakazuje i obnovu přípravného řízení. Vzhledem k tomu, že zákaz dvojího potrestání je bezpodmínečně zaručený, může být omezen pouze v případě kolize s ústavním právem v rámci praktického souladu norem. Spolkový ústavní soud proto připouští korekce hranic v oblasti obnovy pravomocně ukončeného trestního řízení, ale zakazuje zásahy do základní oblasti článku 103 III ústavy.⁵ Skutečnosti zakládající obnovu řízení dosud upravené v § 362 trestního řádu omezují ústavně zaručený zákaz dvojího potrestání jako výraz materiální spravedlnosti plynoucí z prostých zákonů, ale potvrzují zásadně existující vztah pravidla a výjimky s ústavně zaručeným primátem článku 103 III ústavy.

K obnově řízení *propter nova* po zproštění viny docházelo v Německu dosud pouze v případě, že osoba zproštěná viny učinila věrohodné doznání.⁶ To slouží k tomu, aby se neprávem zproštěná osoba nemohla svým činem chlubit, aniž by

- 1 Usnesení ze dne 25. 2. 2022, sp. zn. 1 Ks 148 Js 1066/22.
- 2 Toto jsou podle německého práva nepromlčitelné trestné činy.
- 3 Tisková zpráva spolkového prezidenta ze dne 22. 12. 2021.
- 4 Dokument Spolkového sněmu 19/30399 z 8. 6. 2021.
- 5 Rozhodnutí Spolkového ústavního soudu 56, 22 (34–35) = NJW 1981, 1433 (1435).
- 6 Srov. § 362 č. 4 trestního řádu.

se musela obávat skutečných trestněprávních důsledků. Navíc je to založeno na svobodném rozhodnutí osoby zproštěné obžaloby, která tak nepoživá žádné ochrany dobré víry. Nová úprava přivádí princip právní jistoty do střetu s materiální spravedlností, ačkoli ústava v článku 103 III při zvážení protichůdných zájmů upřednostnila stabilitu práva.⁷

Cílem novely bylo především umožnit využití důkazů DNA, díky kterým je dnes možné usvědčit pachatele s větší pravděpodobností. Podle současného stavu vědy je však interpretace stop DNA u soudu rovněž zatížena chybami a může vést k nesprávnému posouzení skutečností, takže nelze vyloučit odsouzení nevinných osob.⁸

Pokud se použití nového § 362 č. 5 trestního řádu rozšíří, lze se obávat, že se jeho působnost rozšíří i na další trestné činy. Bylo by těžké vysvětlit obyvatelstvu, že osvobozený vrah se znovu ocitne před soudem, ale nikoli žhář nebo jiná osoba, která způsobila smrt člověka. A politici by těžko mohli dlouho odolávat volání voličů po „materiální spravedlnosti“ v jasně populisticky vyznívajících případech. V případě rozšíření na další trestné činy by však byla v každém případě dotčena základní oblast článku 103 III ústavy.

Není vyloučeno porušení zákazu retroaktivity

Čin takto může být v Německu trestný pouze tehdy, „pokud byla trestnost stanovena zákonem před spácháním činu“. Tato zásada se přímo použije pouze na trestní právo hmotné, nikoli na trestní právo procesní. Zásada důvěry vyplývající z principu právního státu však zakazuje i jiné formy skutečné retroaktivity. To je případ, kdy se právní důsledky uplatňují zpětně na již uzavřený skutkový stav.⁹ Přesně tak by tomu však bylo, kdyby se znovu otevřely staré případy. Výjimečně je však skutečná retroaktivita ústavně ospravedlnitelná, pokud dotčená osoba není hodna ochrany, neboť v době, k níž právní následek zpětně působí, se již nemohla spoléhat na jeho pokračování, ať už proto, že právní situace byla nejasná nebo zmatečná, zpětná účinnost způsobuje zcela zanedbatelnou újmu nebo naléhavé důvody veřejného blaha převažují nad ochranou dobré víry. Taková výjimka však v tomto případě není patrná.

Ani pohled na jiné země nebo mezinárodní smlouvy neumožňuje jiné hodnocení. Článek 4 II sedmého dodatkového protokolu k EÚLP nabízí sice další možnosti obnovy ukončeného trestního řízení v neprospěch zproštěné osoby. Ten však nebyl Německem ratifikován a podle jednomyslného názoru jej nelze převést do článku 103 III ústavy. Nepomůže ani pohled do sousedních zemí, protože například v Rakousku není obnova řízení zakotvena v ústavě, ale pouze v prostých zákonech.

Rozšíření skutečností zakládajících obnovu řízení v § 362 č. 5 trestního zákoníku naráží na některé důvodné obavy o ústavnost s ohledem na zákaz dvojího potrestání a zákaz retroaktivity, takže se po jeho prvním použití nakonec bude muset zapojit Spolkový ústavní soud. Obhájci znovu obžalovaného Ismeta H. každopádně již nyní oznámili, že se budou dále odvolávat, v případě potřeby až ke Spolkovému ústavnímu soudu.

Jak je to v české úpravě?

I v České republice Listina základních práv a svobod obsahuje v čl. 40 odst. 5 zákaz dvojího potrestání, který však není zaručen bezpodmínečně. Výše zmíněný sedmý dodatkový protokol k EÚLP byl Českou republikou ratifikován a je řádně implementován do vnitrostátní úpravy. Obnova řízení je upravena v § 277 a násl. trestního řádu. České právo umožňuje soudu povolit obnovu řízení, vyjdou-li najevo skutečnosti nebo důkazy, jež nebyly soudu v době vynesení rozhodnutí známy a jsou samy o sobě nebo ve spojení se skutečnostmi a důkazy známými už dříve způsobilé vnést odlišný pohled na skutkový stav věci, následné právní posouzení, a tedy na výrok o vině a trestu. V neprospěch obviněného může návrh na povolení obnovy podat jen státní zástupce.

K otázce ústavnosti obnovy řízení a souladem tohoto prostředku s principem ne bis in idem a zákazem retroaktivity Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně uvádí, že účelem obnovy řízení je odstranění případného justičního omylu, a tedy představuje vyjádření právního principu veřejného zájmu na správném a spravedlivém trestněprávním rozhodnutí, jež stojí v takovém případě nad veřejným zájmem na právní jistotě založené na pravomocném rozsudku.

Česká právní úprava i judikatura je v tomto ohledu jednotná a osvědčená a institut obnovy řízení v rámci trestního práva u nás funguje již desetiletí. Přestože je tomu v mnoha případech naopak, možná by česká úprava v tomto ohledu mohla do budoucna sloužit jako inspirace pro úpravu německou. Nicméně, změna by vyžadovala souhlas většiny poslanců Německého spolkového sněmu, protože se jedná o změnu ústavy, což je v současné době jen těžko představitelné.

Philipp Griebler
spolupracovník,
bvp Braun Partners

Tereza Louková
spolupracovnice,
bvp Braun Partners

- 7 Aust/Schmidt: Aust/Schmidt: Ne bis in idem a obnovy řízení (ZRP 2020, 251).
- 8 Frister/Müller ZRP 2019, 101 (102).
- 9 Rozhodnutí Spolkového ústavního soudu Svazek 30, 367 (385).